

Taču jāņem arī vērā, ka lielākam kooperatīvam, kas ir tikai piena piegādātājs, ir lielāki riski krīzes laikā. Piena slaukšanu nevar apturēt. Ja strauji samazinās cena vai pieprasījums un nav savas pārstrādes, tad beigu beigās cietīs biedri – jo piens ir jāpārdod vai jālej ārā. Ja ir pārstrāde, tad ir manevra iespējas, piemēram, pārvērst daļu sviestā un to glabāt, līdz tirgus normalizējas. Līdz ar to ilgtspējīgas nākotnes pamatā ir pārstrāde. Teikšu – var būt situācija, ka pārstrāde nepieder kooperatīviem, bet tad tai ir jābūt ļoti efektīvai un īpaši draudzīgai kooperatīviem kā lielākajiem izejvielas piegādātājiem.

## KOOPERATĪVI VEIDO TĀ SAUKTO PAMATCENU – ARĪ SIA MAKSĀ VAIRĀK TIKAI TĀPĒC, KA KOOPERATĪVI SPIEŽ TO DARĪT, UZTUROT CENU LĪMENI. CITĀDI JAU SIA BŪTU GRŪTI ATRAST KLIENTUS, JA NEMAKSĀTU VAIRĀK KĀ KOOPERATĪVS.

**Zināms, ka piena pārstrādes kombinātiem kooperatīvi īsti nepatīk, daudzi teic, ka faktiski piedāvājot tos pašus bonusus, ko KS, un starp KS un kombinātiem nereti notiek cīņa par klientiem (piena ražotājiem) ar pāris centiem piena cenas. Kāpēc lai izvēle šādā situācijā būtu par labu KS, jo ne vienmēr KS piedāvā izdevīgākos nosacījumus? Vai tad, ja cilvēkam jādomā par iztiku šodien un tagad, darbojas saukļi par ilgtspēju un konkurētspēju?**

Piena pārstrādes nozarē ir problēmas, par kurām maksā lauksaimnieks, piena ražotājs. Pārstrādes rūpnīcu lielākā noslogotā jauda ir vien pāris simti tonnu pretstatā konkurentiem ārvalstīs – Lietuvā, Igaunijā un arī Polijā, kas nodarbina tūkstošiem tonnu jaudu, tādā veidā samazinot izmaksas par vienu litru pārstrādātā piena. Mūsu pārstrāde zaudē tirgus daļu Latvijā. Piena ražotāji, kooperatīvi pienu ir spiesti izvest un pārdot efektīvākiem pārstrādātājiem ārvalstīs, jo tie var maksāt vairāk, un lauksaimnieks saņem vairāk par savu darbu, saražoto produktu.

Esam runājuši ar Piena saimnieku centrālo savienību par iespējamo sadarbību. Piemēram, esam aicinājuši piena pārstrādātājus izstrādāt priekšlikumu, kā kooperatīvi varētu ierē no kombinātiem pārstrādes

jaudas. Tas būtu visai loģiski – KS var nodrošināt piena pārstrādes uzņēmumu jaudas noslodzi, jo patlaban daudzi kombināti nestrādā ar pilnu jaudu. Un tā būtu mūsu kopējā cīņa par lielveikalu plauktiem. Ar laiku kooperatīvās sabiedrības pat varētu izpirkt vismaz daļu šā pārstrādes biznesa. Izdevīgāk, protams, būtu uzbūvēt jaunu rūpnīcu, taču te ir runa ne tik daudz par ražotnes, bet gan par tirgus daļu iegādi. Diemžēl pagaidām piedāvājums no pārstrādes puses kooperatīviem nav izdevīgs.

Mūsu piena pārstrādātāji deklarē investīcijas, bet, piedodiet, lielākoties tās

ir investīcijas saldējuma ražošanā. Saldējumā piens ir vien aptuveni 5–10%, pārējais ir ūdens, cukurs, garšvielas. Tātad patiesībā viņi iet prom no piena apjoma palielināšanas. To labi ilustrē arī fakts, ka Latvijā caurmērā ir viena no zemākajām piena cenām Eiropā. Tas ir, pateicoties vietējai pārstrādei, jo, maksājot mazāk par pienu lauksaimniekam, pārstrādātājs var kaut ko nopelnīt.

Piena pārstrādātāji, protams, vēlas aizliegt vai būtiski ierobežot svaigpiena eksportu, lai piena cena samazinātos, jo tik daudz piena, cik spējam saražot, vietējiem rūpniekiem nemaz nevajag. Viņi nespēj pārdot vietējā tirgū vairāk, tādējādi zaudē importam, kas piedāvā lētāk.

Lielākie pēc apgrozījuma un tādējādi dominējošie tirgū ir Rīgas piena kombināts un *Tukuma piens* (*Baltais*), taču neviens no tiem nepieder Latvijas īpašniekiem. *Jaunpils piens* strādā kopā ar *E-Piim*, kas pamatā ir igauņu uzņēmums. Protams, tirgū ir arī vairāki vietējie kombināti, taču to tirgus daļa ir salīdzinoši niecīga.

**Vai Latvijā vajadzētu mūsu pašu piensaimniekiem jeb kooperatīviem piederību piena pārstrādes rūpnīcu, ņemot vērā, ka piena pārstrādātāju Latvijā netrūkst?**

Skatoties šodienas apstākļos uz esošo sadrumstaloto piena pārstrādes nozari, šādu rūpnīcu noteikti vajadzētu. Un pirmām kārtām tādēļ, lai nodrošinātu stratēģiju *No lauka līdz galdam*. Taču, lai par to sāktu domāt, ir jākonsolidē piena apjoms, jākāpina apgrozījums. To stratēģiski vajadzētu atbalstīt. Tad varētu runāt ar investoru, partneri, kas nodrošinātu tirgu, tehnoloģiju un investīcijas. Bet starpposmā arī pašiem zemniekiem ir jāaudzē savu saimniecību jauda, tālab atbalstām tos zemniekus, kuri stājas kooperatīvos.

Piemēram, asociācija ir rosinājusi piešķirt papildu punktus, startējot programmā *Ieguldījumi materiālajos aktīvos*, tām saimniecībām, kas ir KS biedri. Protams, citām organizācijām pret to ir savi iebildumi – tas izskatītos pēc *spiešanas* stāties kooperatīvos u. tml. Taču, manuprāt, šie kontrargumenti pamatā balstās uz atsevišķu lauksaimnieku skatījumu. Valstiski būtu svarīgi, lai Latvijā būtu lieli reģionāli kooperatīvi, piemēram, pa vienam spēcīgam kooperatīvam Latgalē, Kurzemē, Zemgalē un Vidzemē. Pirmajā līmenī tie varētu apkalpot savu reģionu un tirgu, bet otrajā līmenī jau iet uz eksportu.

**Kāda ir galvenā motivācija, lai lauksaimnieks stātos KS, un kas tomēr viņu no tā attur?**

Jau minēju – kādam tā ir augstāka cena, ko šodien piedāvā SIA īpašnieks. Bet ir arī rūgtā pieredze – ne vienmēr kooperatīvi ir bijuši absolūti veiksmīgi. Dažus neveiksmīga kooperācijas pieredze arī attur.

Ir saimniecības, kas kooperatīvā kā inkubatorā ir izaugušas, attīstījušās, bet tad paziņo, ka nu tām pienāk labāki, izdevīgāki sadarbības piedāvājumi un KS vairs nav vajadzīga. Es teiktu, ka šī lojalitāte vai nelojalitāte ir kultūras jautājums. Šis aspekts pamazām uzlabojas, jo palielinās izpratne par kooperāciju, tās būtību un priekšrocībām. Protams, katrs indivīds šīs priekšrocības vērtē no sava skatu punkta, taču visam pamatā ir uzticēšanās un godprātīga attieksme.

Var redzēt, ka citāds skatījums uz kooperāciju ir jaunākai paaudzei, kas nav pieredzējusi vilšanos kooperācijā. Iespējams, vecākā paaudze jau radījusi kaut kādu pamatu, kas ļauj jaunajiem drošāk raudzīties nākotnē, un tādējādi viņi spēj novērtēt arī tās *netveramās* vērtības, ko cita starpā arī sniedz kooperācija – bēd-riskums, kopīgas apmācības gan no bēd-riem, gan nozares paraugsaimniecībām, lielāka līdzdalība kopienā, nozarē.